



Міністерство освіти
і науки України

Національна академія наук України
Інститут української мови

Національний університет біоресурсів
і природокористування України
Гуманітарно-педагогічний факультет
Кафедра журналістики та мовної комунікації

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТА КОМУНІКАТИВНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МОВНИХ ОДИНИЦЬ

**МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

*з нагоди ювілею
доктора філологічних наук, професора
Катерини Григорівни Городенської*

29-30 листопада 2018 року

м. Київ



**Ministry of Education
and Science of Ukraine**



**Institute of the Ukrainian language
*of the National Academy of Sciences of Ukraine***

**National University of Life
and Environmental Sciences of Ukraine
Faculty of Humanities and Pedagogy
Department of Journalism and Linguistic Communication**

**SOCIOCULTURAL AND COMMUNICATIVE
ASPECTS OF FUNCTIONING
LANGUAGE UNITS**

**PROCEEDINGS
OF THE INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE**

***on the occasion of the jubilee
of Doctor of Philological Sciences, Professor
Kateryna Hryhorivna Horodenska***

November 29-30, 2018

Kyiv, 2018

УДК 81'42

ББК 81

М 12

Соціокультурні та комунікативні аспекти функціонування мовних одиниць: зб. матеріалів Міжнародної наук.-практ. конф. з нагоди ювілею доктора філологічних наук, професора Катерини Григорівни Городенської. Київ, 29–30 листопада, 2018 р. Київ: Міленіум, 2018. 244 с.

Збірник укладено за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції «Соціокультурні та комунікативні аспекти функціонування мовних одиниць» з нагоди ювілею доктора філологічних наук, професора Катерини Григорівни Городенської, що її провела кафедра журналістики та мовної комунікації гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України. Наповнення збірника синхронізовано з основними напрямками роботи конференції.

Завдання розраховано на науковців, викладачів, аспірантів, студентів.

The collection is compiled on materials of the International scientific and practice conference «Sociocultural and communicative aspects of functioning language units» on the jubilee of the Doctor of Philological Sciences, Professor Kateryna Hryhorivna Hryhorivna held by the Department of Journalism and Linguistic Communication of the Faculty of Humanities and Pedagogy of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. All the materials are synchronized with the guidelines of the conference.

Intended for scientists, lecturers, postgraduates, students.

Редакційна колегія:

Николаєнко С. М., д-р пед. наук, проф. (голова); Шинкарук В. Д., д-р філол. наук, проф. (заступник голови); Харченко С.В., д-р філол. наук, доц.; Коваленко Н. М., д-р пед. наук, проф.; Балалаєва О. Ю., канд. пед. наук, доц., Мельник Н. В., канд. філол. наук, доц.

Схвалено до друку на засіданні вченої ради
гуманітарно-педагогічного факультету, протокол № 3 від 22.11.2018

Тези подано в авторській редакції.

Автори тез відповідають за автентичність, достовірність викладеного матеріалу, за правильне цитування джерел, покликання на них.

Передруковувати опубліковані в збірнику матеріали
дозволяється тільки за згодою авторів.

© НУБіП України, 2018

© Автори, 2018

МАКСИМЧУК Галина Багатокомпонентні авторські новотвори в новітньому українському поетичному дискурсі	166
МАРЧУК Людмила Вербалізація поняття страждання як знакової теристики долі жінки в творах Галини Тарасюк	167
ОЛБХОВСЬКА Наталія, КУРІЛКО Дарина Англіцизми у словниковому складі української мови	168
ПРИЩЕПА Олена, ПЛЕЧКО Антоніна, СВИСЮК Олена Концепт Україна в мисленні сучасної української молоді	170
ПРОКОПЧУК Людмила Граматичні аномативи в регіональних медіатекстах	171
СЕМЕНЕЦЬ Олена Критичний дискурс-аналіз медійних повідомлень: тематика досліджень, концептуальні інструменти	172
СОЛОГУБ Надія Мова творів Яра Славутича – поетичний літопис України	174
ШАБАТ-САВКА Світлана Реалізація інтенцій зіставлення в паремійному дискурсі	176
ШТАК Лариса, НАВЧУК Галина Когнітивне термінознавство як перспективний напрям сучасних мовознавчих студій	177
ШУШКО Катерина Комунікативно-прагматичний потенціал загально-наукових іменників	178

ГРАМАТИЧНІ НОРМИ В МОВНІЙ СВІДОМОСТІ ТА МОВНІЙ ПРАКТИЦІ УКРАЇНСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ

ВАКУТИК Ірина Сучасні терміни з компонентом макро-/мікро-: особливості семантики	180
КОЗУБ Любов Соціолінгвістичні особливості вживання гендерно-нейтральної мови в англомовних засобах масової інформації	181
КОЛБАБА Лариса Двовидові дієслова в українській літературній мові: проблема семантичності функціонування	182
КОЛОДІНА Лариса Зовнішня мовна інтерференція в навчанні студентів польської мови як іноземної: розпізнання та уникнення	184
КОСТРУБА Маргарита, КОЛЕСНИК Марія Особливості медичних термінологічних скорочень у німецькій мові	186
ПУЗИРЕНКО Ярина Проблема лексикографування агентивно-професійних іменників спільного роду	187
ФУРСА Валентина Норми дієслівного керування в традиційній та новітній українській лексикографії	188
ХАРЧЕНКО Світлана Роль зовнішніх впливів на синтаксичну норму: дифузність морфативної та диспозитивної норм	190

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ

РАВЕНКО Olena, POLISHCHUK Viktoria, SHVETS Olga Creating poetic landscape through the means of cognitive linguistics and linguistic synergetics	192
РАВЕНКО Olena, STETSUK Natalia To the issue of synergetic aspects: language & culture	193
GRABOVSKA Inna Metacommunicative function of 'signpost' language in English public speaking	194
SOLOVIOVA Olena Enhancing our own creative potential as a university teacher	195
ZAKHUTSKA Oksana Slownictwo Kulinarne Gwary Polskiej Wsi Dorohań w Zytomierskiem	196
АМЕЛІНА Світлана Проблема адекватності в інформативному перекладі	197
АРТЬОМЦЕВ Олександр, СИНЕГУБ Світлана Специфіка перекладу	199

на чолі із вокалістом Євгеном Галичем ... (№ 27 від 18.07.2018); закономірностей поєднання числівників з іменниками: *За останні чотири роки доходи державного бюджету зросли у 2,2 рази* ... (№ 20 від 30.05.2018); у використанні особового займенника *їх* замість присвійного *їхній*: ... *написали заяви за проханням проводити слухання без їх участі* (№ 20 від 30.05.2018); в уживанні активних дієприкметників: *«Тут проводимуть майстер-класи, семінари, лекції, організуватимуть розвиваючі ігри та різноманітні заходи, які цікаві для молоді»* (№ 27 від 18.07.2018). Спорадичними виявилися помилки, пов'язані з утворенням наказового способу дієслів: *Гайда на стадіон і перемаємо разом!* (№ 33 від 06.09.2017).

Загальновизнаною є думка, що синтаксичні норми є найбільш стійкими, оскільки «зміни відбуваються не в самому наборі синтаксичних засобів, зв'язків та відношень, а в способі й частоті вживання цих засобів [4, с. 148]. Тому синтаксичні нормативи трапляються рідше. Здебільшого помилкобезпечним місцем виступає підрядний зв'язок керування, зокрема неправильні форми залежного слова при заперечних дієсловах: *Там, зазвичай вони не вилачують іпотеку та не мусять утримувати інших людей* (№ 33 від 06.09.2017). Трапляються помилки у вживанні прикметників і сполучників, зокрема градаційних (неправильне розташування парних сполучників, що мали б з'єднувати однорідні члени речення): ... *де виклали свої побажання та рекомендації у напрямку транспортного розвитку міста* (№ 20 від 30.05.2018); *Переможе той, хто має не тільки гарні навички, але й вміє працювати в команді*... (№ 22 від 13.06.2018). Порухаються спостерігаємо і в узгодженні форм підмета і присудка: *Більшість батьків із такою вересломиртисць нестали* (№ 22 від 13.06.2018).

Словотвірні нормативи спричинені словотворчим калькуванням: ... *а вакцинація – тільки співпадіння* (№ 22 від 13.06.2018); або ж утворенням паралельних форм жіночого роду від іменників чоловічого роду, що є назвами осіб за професією, посадою, званням тощо: ... *адвокатка Тетяна Павлі вважася*... (№ 22 від 13.06.2018).

Отже, серед граматичних нормативів, що трапляються в регіональних помилкобезпечні зони, на яких мають зацентровану увагу редактори під час коректури журналістських текстів, становлять відмінкові форми іменника, узгодження числівників з іменниками, дієслівне керування.

Література

1. Зикун Н. І. Культура мови ЗМІ рівень довіри до медіатекстів / Н. І. Зикун [Електронний ресурс] // С. 63–66. – Режим доступу: [file:///C:/Documents%20and%20Settings/Admin/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BF%D0%BA%D1%83%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/Npkpnu_fil_2012_31_20%20\(1\).pdf](file:///C:/Documents%20and%20Settings/Admin/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BF%D0%BA%D1%83%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/Npkpnu_fil_2012_31_20%20(1).pdf)
2. Бондаренко Т. Г. Типологія мовних помилок та їх усунення під час редактури журналістських матеріалів: автореф. дис. канд. філол. наук: 10.01.08. Київ, 2003. 18 с.
3. Літературна норма і мовна практика : монографія / [Єрмоленко С. Я., Бирик С. Я., Коць Т. А. та ін.]; за ред. С. Я. Єрмоленко. Ніжин, 2013. 320 с.
4. Харченко С. Синтаксичні норми літературної мови ХХ – початку ХХІ століття: монографія. Київ, 2017. 417 с.

СЕМЕНЕЦЬ О.

КРИТИЧНИЙ ДИСКУРС-АНАЛІЗ МЕДІЙНИХ ПОВІДОМЛЕНЬ: ПРОБЛЕМАТИКА ДОСЛІДЖЕНЬ, КОНЦЕПТУАЛЬНІ ІНСТРУМЕНТИ

Критичний дискурс-аналіз (КДА) спрямований на встановлення взаємозв'язку між дискурсом та соціальним і культурним станом суспільства, розкриття взаємодіяючої детермінованості їхнього розвитку. Якщо в рамках дескриптивного підходу залишається нейтральним, незалежним експертом, то для критичного дискурсу характерна соціальна ангажованість дослідника, його відверта позиція на боці зацікавленої сторони.

ціальних груп. У центрі уваги цього дослідного напрямку – виявлення способів репрезентації соціальної та інформаційної нерівності, аналіз використання мови (та повідомлень інших знакових модальностей) як засобів реалізації влади та соціального контролю, як знаряддя боротьби ідеологій.

У центрі уваги КДА перебувають такі аспекти досліджень, як феномен домінування політичного, соціального, економічного, етнічного тощо), способи дискурсивної реалізації різних стосунків і впливів, процеси дискурсивного формування ментальних структур картини світу, ключових концептів, зв'язків між компонентами картини світу), механізми формування стереотипів і настанов в аудиторії медійного дискурсу, медійні дискурсивні практики як способи формування соціальних структур.

Найбільш авторитетними й впливовими науковими школами в напрямі критичного дискурс-аналізу є дискурс-аналіз Н. Ферклафа (в руслі традиції М. Фуко та соціальної лінгвістики мови М. Холлідея), соціокогнітивний аналіз дискурсу Т. А. ван Дейка, німецька школа критичного аналізу дискурсу (З. Егер, У. Маас, Ю. Лінк), особливе місце в якій посідає соціолінгвістичний дискурс-аналіз Р. Водак та її колеги з Віденської школи дискурс-аналізу (Г. Вайс, Х. Людвиг, П. Новак, Й. Пелікан, М. Седлак)

Потужний вплив на формування напрямку критичного дискурс-аналізу мали праці М. Фуко, який тлумачив дискурс як спосіб реалізації владної сили, що створює відношення нерівності між соціальними суб'єктами. На теорії М. Фуко ґрунтується ідея соціального конструкціонізму, формування соціальної реальності в дискурсах, яскраво виражена в напрямі КДА. Окрім засадничих положень філософії М. Фуко, дискурс-аналіз Н. Ферклафа розвиває також ідеї системно-функціональної лінгвістики М. Холлідея.

Концепції Т. ван Дейка та Р. Водак зазнали значного впливу когнітивних підходів в аналізі дискурсу. Зокрема, Т. ван Дейк досліджує соціокогнітивні аспекти репрезентації в дискурсі расових, етнічних, гендерних та інших упереджень. На ґрунті досягнень граматики тексту, прагматики дискурсу та когнітивного моделювання комунікації, вчений розкриває особливості функціонування мови в медіа з урахуванням таких соціальних чинників, як думки, настанови автора та адресата, їхній соціальний статус, етнічна належність тощо. Він пропонує ситуаційну модель дискурс-аналізу і розглядає процеси комунікаційної взаємодії не як жорстку алгоритмічну, а як гнучку стратегічну процедуру.

Згідно з концепцією Т. ван Дейка, одним з основних завдань критичних дискурсивних студій є аналіз механізмів дискурсивного відтворення соціального домінування та зловживання владою. Той, хто контролює дискурс, має можливість контролювати свідомість людей і, таким чином, опосередковано керувати їхніми діями. Фундаментальний процес відтворення влади через дискурс, за висновком вченого, має вираження в аспектах управління контекстом, управління дискурсом, управління свідомістю. Такий аналіз процесів дискурсивного відтворення владиспрямований на виявлення фундаментальних відношень трьох концептів, які перебувають в основі дослідження: дискурс, знання, суспільство, – а також зв'язків історії та культури.

Актуальними проблемами досліджень медійного дискурсу, в тому числі в напрямі критичного дискурс-аналізу, виступають, зокрема, способи дискурсивного втілення парадигм знань, виявлення в дискурсах соціальної та психологічної сутності носіїв мови, дискурсивна репрезентація соціальних відносин, механізми реалізації владного домінування в дискурсі, закономірності конструювання соціальної реальності в дискурсивних практиках.

Окрім перспектив розроблення теоретичних питань, критичний дискурс-аналіз формує також концептуальне та методологічне підґрунтя для розв'язання прикладних проблем медійної галузі. Зокрема, актуальне завдання критичного аналізу сучасних медійних дискурсивних практик становить формування теоретико-методологічного фундаменту для з'ясування ступеня істинності медійних повідомлень та реалізації фактчекінгу, викриття маніпулятивних дискурсивних практик, проведення експертизи дотримання професійних стандартів та журналістської етики.

Критичний дискурс-аналіз медійних повідомлень, з його доміантною спрямованістю на аналіз взаємозв'язків дискурсу, соціуму, ідеології та культури, розкриває свій значний евристичний потенціал в умовах ідеологічних протистоянь на тлі трансформацій сучасного медійного простору.

СОЛОГУБ Надія

МОВА ТВОРІВ ЯРА СЛАВУТИЧА – ПОЕТИЧНИЙ ЛІТОПИС УКРАЇНИ

У січні 2018 року минуло 100 років від дня народження Яра Славутича (Григор Михайлович Жученка), талановитого поета, славіста, культуролога, якого надовго (аж до проголошення незалежності України) розлучили з рідною землею події 1917 року, а потім – радянська влада.

Та Яр Славутич ніколи не розлучався зі своєю Батьківщиною в своїй поезії: Україна – основний образ його творчості:

Земле моя, що стелила барвінок під ноги,
Пальці дитячі голубила після дощу,
Явою стань на чужині безмежні дороги...
Рідна, сдина, в мережаній простій киреї,
Другої в світі ніде не знайти.

Поетичний літопис Яра Славутича сягає дохристиянської доби киммерійців і скіфів у поезії «Кончина киммерійців», яких він називає, «сумирними кобилодоїльцями». Поезія підносить ідею відданості Батьківщині.

Найчастіше Україна виступає в реаліях степу. Добір лексики для номінації реалій степу скіфської доби відтворює зримі картини цієї доби: «ржуть тарпани», «як дики оскіфи в нестримному ринуть скаку», «скіфи летять як шуліки степами, доли волають, звірвтіка» та ін. Назви «Савур-могила», «Прапредки», «Кам'яна баба», «Дажбог» забезпечують часові характеристики тексту, реалізують хронос, символізують правічну давність.

Цикл «Київська слава» присвячено епосі Київської Русі. Поетичний словник Київської Русі Яра Славутича яскраво відтворює цю добу: «соболіні хутра теплії», «дикий мєх з мідних баялях», «Володимир – красне сонечко», «мужні русичі», «кїївські вої», «сурмиць золочений ріг», «бряжчать мечі об шоломи», «грядні», «волхви» та ін.

Через «малюнок-фрагмент» поет іде до епічних зображень, він часто стилізовано («під той час»). Це виявляється і в доборі лексики, і в синтаксичній та ритмічній організації тексту. Невеликий цикл «Золота орда» присвячено татаро-монгольській навалі. Увесь оцінний потенціал цього циклу спрямовано на зневагу до ворога: «і плучиць Стрибожі онуки, і никне вишневе гілля»; «як галич голодна і дика орда»; «монгольськ запилєні патла».

Не оминув Яр Славутич і епоху козаччини. Це один з лейтмотивів його творчості у цій темі оживає пам'ять його роду, зокрема розповіді діда – запорожця про Січ.

У мікрополі «козаччина» у поета входить номінація «Чорне море», а його словник «запорозьке море», «українське море». Назва «море», як і назва «степ», реалізує поняття «воля»: «... бурунами здружені брати» / що на море поміняли ниви / і на шторми затягали хати».

Поезії циклу «Запорожці» пересипані назвами козацьких реалій: козацької зброї (мєх самопали, кулі, списи черлені, гаківниця, порохівниця, лук), козацької геральдики (беріклейноди, тризуб, бунчук, короговки), інших реалій цієї спохи (місьюра, сагайдак, чобібайдаки). Мікрополе «козаччина» сигналізують також прізвища козаків: Прудяк, Паливода, Вернигора, Самійло Кіпка та ін. Постає в поезіях на цю тему й образ збиральця козацької старовини Д. Яворницького. Через усі мовні засоби мікрополя «козаччина» (перифрази, словотворення, тропеїстику) Яр Славутич виражає своє ставлення до козаків.